

Magdalena Raftowicz-Filipkiewicz
Uniwersytet Wrocławski

Konkurencyjność systemowa gospodarki krajowej

Wstęp

Gospodarka światowa XX w. podzieliła systemy ekonomiczne na: kraje kapitalistyczne z gospodarką rynkową, kraje socjalistyczne z gospodarką centralnie planowaną oraz kraje rozwijające się, gdzie występowała zarówno gospodarka rynkowa, jak i centralnie planowana. Upadek systemu gospodarki centralnie planowanej nie spowodował zaniku zainteresowania problemami gospodarki systemowej, bowiem w zależności od lokalnych warunków: ekonomicznych, politycznych, społecznych czy kulturowych, mamy do czynienia z różnymi adaptacjami systemu gospodarki rynkowej do konkretnych warunków zachodzących w poszczególnych krajach. Co więcej, ekonomiści podejmują także próby skorelowania danego systemu kraju z poziomem konkurencyjności międzynarodowej gospodarki.

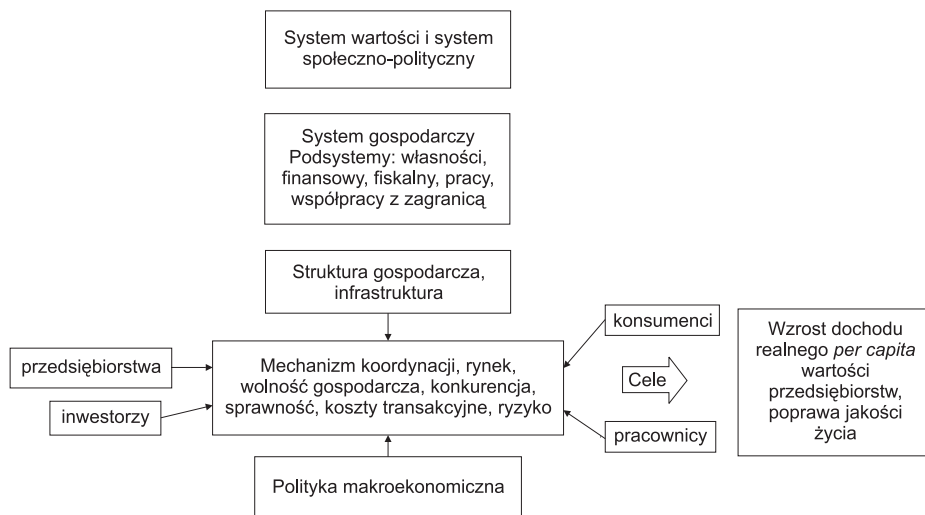
System gospodarczy państwa

System gospodarczy kraju jest częścią całego systemu instytucjonalnego państwa. Powstaje w wyniku złożonego procesu społeczno-politycznego w określonych uwarunkowaniach historycznych, a także celowych działań samego państwa.

System gospodarczy państwa, według definicji J. Bossaka, jest zbiorem norm prawnych, podmiotów i mechanizmów regulujących stosunki własności, zasady funkcjonowania rynku czynników produkcji, wymiany rynkowej i podziału dochodu. Z jednej strony jest więc określony przez stosunki własnościowe i poziom rozwoju ekonomicznego, z drugiej zaś przez czynniki społeczno-polityczne oraz charakterystyczny dla danego kraju system wartości i świadomości społecznej¹.

¹ J. Bossak, *Systemy gospodarcze a globalna konkurencja*, Wyd. SGH, Warszawa 2006, s. 149.

Pełny obraz czynników wpływających na system gospodarczy kraju przedstawia poniższa ryc. 1.

Ryc. 1. System gospodarczy

Źródło: J. Bossak, *Systemy gospodarcze a globalna konkurencja*, Wyd. SGH, Warszawa 2006, s. 51.

Tabela 1. System wartości, system społeczno-polityczny i system gospodarczy

System wartości	System społeczno-polityczny	System gospodarczy
Jednostka i jej wolność najwyższą wartością, tolerancja, egalitaryzm polityczny, własność prywatna, konkurencja	Demokracja, państwo obywatelskie, egalitaryzm polityczny, rządy prawa, rywalizacja polityczna	Gospodarka rynkowa, wolność gospodarcza, prywatna własność, konkurencja, rynek
Dobro publiczne najwyższą wartością, ład społeczny, wiedza i etyka, merytokracja	Dobro publiczne nad dobrem własnym	Gospodarka rynkowa, państwo wspierające rozwój, własność prywatna, rynek
Ideologizm, nacjonalizm, nietolerancja	Władza totalna, autokracja, ograniczenie wolności obywatelskiej	Gospodarka centralnie sterowana, ograniczenie wolności gospodarowania, konkurencji, rynku i własności prywatnej

Źródło: J. Bossak, *Systemy gospodarcze a globalna konkurencja*, Wyd. SGH, Warszawa 2006, s. 25.

System gospodarczy obejmuje trzy wzajemnie powiązane ze sobą kategorie². Są to:

² *Ibidem*, s. 14.

- 1) normy społeczne i ogólny porządek prawny tworzące reguły gry ekonomiczne podmiotów;
- 2) podmioty i struktury organizacyjne systemu instytucjonalno-regulacyjne i wszystkie podmioty prowadzące w ramach tego systemu działalność gospodarczą;
- 3) sposoby i mechanizmy współdziałania i konkurowania podmiotów prowadzących działalność gospodarczą.

Międzynarodowa konkurencyjność kraju a konkurencyjność systemowa

Ekonomiści zajmujący się badaniem międzynarodowej konkurencyjności krajów zawsze mają problem ze zdefiniowaniem tego pojęcia, gdyż niektórzy, zwłaszcza P. Krugman³, ograniczają je wyłącznie do wymiaru mikroekonomicznego, twierdząc, że konkurencyjne mogą być wyłącznie przedsiębiorstwa. Aczkolwiek, jak zauważa T. Dołęgowski, naukowcy będący świadomi tych pułapek terminologicznych i metodologicznych coraz częściej przenoszą swoje badania nad międzynarodową konkurencyjnością krajów na grunt konkurencyjności instytucjonalnej i systemowej, która obejmuje szeroki wachlarz całego systemu ekonomicznego zarówno na poziomie mikro-, makro-, meta-, jak i mezokonkurencyjności z uwzględnieniem ich wzajemnych relacji⁴.

Coraz popularniejszymi czynnikami warunkującymi konkurencyjność gospodarki w XXI w. są:

- system społeczno-gospodarczy,
- polityka ekonomiczna rządu,
- jakość instytucji i ich stabilność.

Według J. Szomburga podstawowe znaczenie w dziedzinie konkurencyjności międzynarodowej XXI w. zaczyna mieć właśnie konkurencja systemowa, czyli atrakcyjność ram ustawowo-regulacyjnych działalności gospodarczej i sprawność instytucji publicznych oraz konkurencyjność kulturowa⁵.

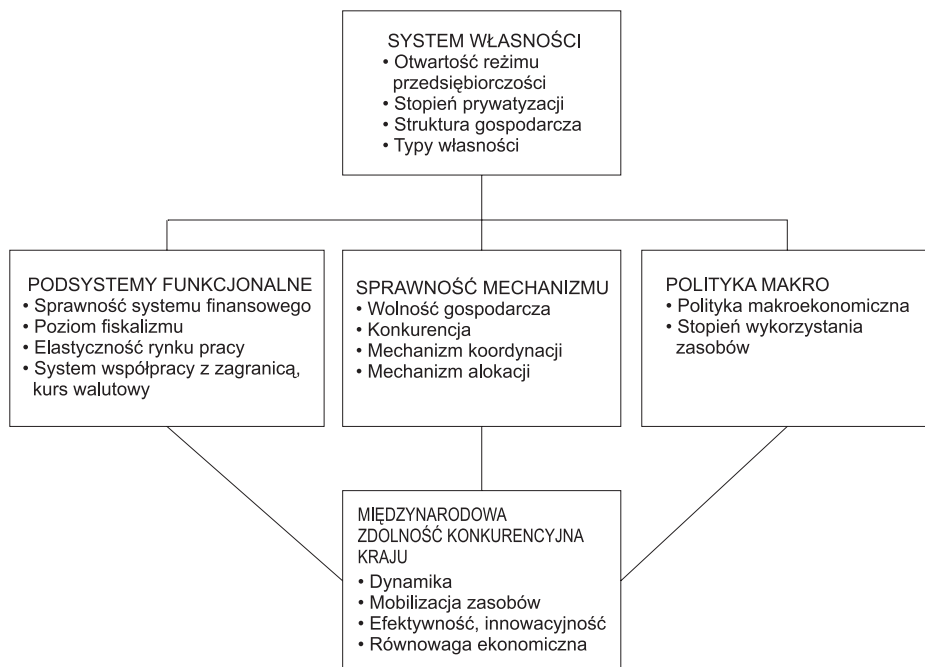
J. Bossak definiuje konkurencyjność kraju jako takie ukształtowanie się warunków instytucjonalnych, makroekonomicznych i warunków konkurencji oraz sprawność mechanizmu rynkowego, które budują podstawy ekonomiczne dla dynamicznego rozwoju kraju i przedsiębiorstw w warunkach zmieniającego się

³ P. Krugman, *Competitiveness – A Dangerous Obsession*, [w:] *Competitiveness – An International Economic Reader*, Foreign Affairs, New York 1994, s. 4.

⁴ T. Dołęgowski, *Konkurencyjność instytucjonalna i systemowa w warunkach globalizacji gospodarki. Implikacje dla sektora usług*, Wyd. SGH, Warszawa 2002, s. 15.

⁵ J. Szomburg, *Polska wobec wyzwań rozwojowych i integracyjnych*, Wyd. Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2003.

otoczenia. Takie ujęcie konkurencyjności podkreśla znaczenie czynników systemowych (ryc. 2)⁶.

Ryc. 2. System prawny, organizacje, mechanizmy, struktura gospodarcza i polityka makroekonomiczna a międzynarodowa zdolność konkurencyjna kraju

Źródło: J. Bossak, *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki polskiej – ujęcie instytucjonalne*, [w:] H. Podedworny, J. Grabowiecki, H. Wronowski, *Konkurencyjność gospodarki polskiej a rola państwa przed akcesją do Unii Europejskiej*, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2000, s. 21.

Zdaniem K. Żukrowskiej, koncepcja konkurencyjności systemowej pozwala ekonomistom wyznaczyć punkt odniesienia do rozróżnienia gospodarek bardziej lub mniej zaawansowanych pod względem rozwoju. Definiuje ona konkurencyjność systemową dwuwarunkowo. Z jednej strony presja konkurencji stanowi ciągle wyzwanie poprawy efektywności produkcji i produktu, a co za tym idzie konieczności otwierania gospodarki. Z drugiej zaś przedsiębiorstwa są zintegrowane w powołanych do tego sieciach współpracy, których różnorodność usług, instytucji oraz powiązań zewnętrznych wspiera wysiłek indywidualnych podmiotów⁷.

⁶ J. Bossak, *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki polskiej – ujęcie instytucjonalne*, [w:] H. Podedworny, J. Grabowiecki, H. Wronowski, *Konkurencyjność gospodarki polskiej a rola państwa przed akcesją do Unii Europejskiej*, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2000, s. 20–21.

⁷ J. Niemiecki, K. Żukrowska, *Konkurencja a transformacja w Polsce. Wybrane aspekty polityki gospodarczej*, Wyd. SGH, Warszawa 2004, s. 21.

Determinanty konkurencyjności systemowej

Możemy wyróżnić cztery poziomy analizy konkurencyjności systemowej: meta, makro, mezo i mikro, które się wzajemnie dopełniają.

Tabela 2. Poziomy konkurencyjności systemowej

Poziom metaekonomiczny	Poziom makroekonomiczny	Poziom mezoekonomiczny	Poziom mikroekonomiczny
Czynniki społeczne i socjokulturowe	Polityka budżetowa	Polityka infrastrukturalna	Kompetencje kierownictwa
System wartości	Polityka monetarna	Polityka edukacyjna	Strategia korporacji
Podstawowy schemat organizacji polityczno-ekonomicznej	Polityka fiskalna	Polityka strukturalno-przemysłowa	Zarządzanie innowacjami
Zdolność do formułowania strategii i polityki	Polityka konkurencji	Polityka technologiczna	Integracja z sieciami technologicznymi
	Polityka walutowa	Ochrona środowiska	Współdziałanie z dostawcami
	Polityka handlowa	Polityka regionalna	
		Polityka eksportowa i importowa	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: J. Meyer-Stamer, *Konkurencyjność systemowa*, Gospodarka Narodowa, nr 3/1996.

Autorzy koncepcji konkurencyjności systemowej zastrzegają jednak, że nie można dokonać selektywnego wyboru zindywidualizowanej polityki konkurencyjności z zestawu determinant konkurencyjności systemowej, gdyż konkurencyjność osiąga się przez interakcje między tymi wszystkimi elementami⁸.

Głównymi elementami mającymi wpływ na konkurencyjność międzynarodową, według zwolenników podejścia systemowego, są: zasoby, technologie, efektywność organizacyjna, specyfika rynku, międzynarodowa aktywność biznesu, uwarunkowania instytucjonalne oraz uwzględnienie roli rządu⁹. Chodzi o potrzebę wypracowania przez rządy prawidłowej relacji między rządem, sektorem prywatnym a organizacjami pozarządowymi w celu podnoszenia konkurencyjności.

Według Dołęgowskiego, aby poprawnie dokonać analizy konkurencyjności całego systemu ekonomicznego państwa, należy wyjść poza tradycyjne czyn-

⁸ J. Meyer-Stamer, *Konkurencyjność systemowa*, Gospodarka Narodowa, nr 3/1996.

⁹ T. Dołęgowski, *Promocja konkurencyjności międzynarodowej a perspektywy współpracy regionalnej między Polską a krajami bałtyckimi*, Zeszyty Naukowe Kolegium Gospodarki Światowej, z. 11, Wyd. SGH, Warszawa 2001.

niki, tj. technologie, handel zagraniczny czy bezpośrednie inwestycje zagraniczne, a bardziej skupić się na organizacjach pozarządowych nie nastawionych na zysk, poziomy władzy publicznej, mass media czy też jednostki i rodziny¹⁰.

Transformacja systemowa a poziom konkurencyjności w Polsce

W kształtowaniu się konkurencyjności istotny wpływ mają procesy transformacji. Według N. Klotena transformacja systemu gospodarczego zawsze wiąże się z akceptacją nowych idei, ukształtowaniem się nowych instytucji, stworzeniem nowych struktur oraz pojawieniem się i ugruntowaniem nowych zachowań. Towarzyszy jej przemiana porządku politycznego i prawnego, a także wszystkich struktur państwa¹¹.

Przykłady zastosowania różnych strategii transformacyjnych państw Europy Środkowo-Wschodniej w procesie przemian systemowych wskazują, że prowadzą one do zmian w konkurencyjności tych gospodarek. Jedne kraje zyskują na konkurencyjności, inne zaś tracą (tab. 3).

Tabela 3. Syntetyczna ocena transformacji systemowej w krajach Europy Środkowo-Wschodniej

Kraj	Ogólny postęp	Liberalizacja rynku i kursu	Prywatyzacja i restrukturyzacja	Instytucje finansowe	Reforma prawna	Sektor prywatny (w % PKB)
Węgry	86	85	89	83	89	80
Polska	82	85	81	78	89	65
Czechy	80	78	85	67	89	75
Estonia	77	70	85	72	78	70
Słowenia	71	70	78	67	67	55

Źródło: C. Jones, *Déjà dix ans*, Problèmes économiques, 10 Novembre 1999, s. 10.

Transformacja mająca na celu podniesienie konkurencyjności międzynarodowej gospodarki powinna zatem dotyczyć nie tylko liberalizacji, stabilizacji czy prywatyzacji, lecz także dostosowań strukturalnych i instytucjonalnych, obejmując zmiany społeczne i polityczne. Tworzenie nowego układu ekonomicznego, jak zauważa A. Roman, powinno zapewnić trwały wzrost gospodarczy i rozwój społeczny. Procesy transformacyjne mają sens tylko wówczas, gdy rośnie efek-

¹⁰ T. Dołęgowski, *Konkurencyjność instytucjonalna i systemowa...*, s. 108.

¹¹ N. Kloten, *Die Transformation von Wirtschaftsordnungen: theoretische, phänotypische und politische Aspekte*, Mohr, Tübingen 1991, s. 39, [za:] T. Przybyciński, *Konkurencja i ład rynkowy – przyczynek do teorii i polityki konkurencji*, Wyd. SGH, Warszawa 2005, s. 137.

Tabela 4. Syntetyczne elementy transformacji w Polsce, sprzyjające podniesieniu konkurencyjności międzynarodowej

Czynniki sprzyjające przemianom	Czynniki ograniczające przemiany	Ostateczny wpływ na transformację
Liberalizacja wewnętrzna	Utrzymanie dużego udziału cen kontrolowanych	Na ogół wpływ interwencjonizmu utrzymuje stan z poprzedniego okresu, wydłużając czas przemian
Liberalizacja zewnętrzna	Utrzymanie wysokiego udziału protekcji	Protekcja ogranicza wysiłki ukierunkowane na eliminację inflacji i ustabilizowanie gospodarki w relatywnie krótkim czasie
Zmiany instytucjonalne	Utrzymanie poziomu wydajności sprzed 1989 r.	Zmiany nie znajdują poparcia i zrozumienia kadry administracji państwowej, która zaczyna mniej lub bardziej świadomie stawiać opór zmianom
Zmiany struktury gospodarki	Próba ochrony sektorów wrażliwych przed ograniczeniem ich potencjału produkcyjnego	Spowolnienie przemian strukturalnych, a co za tym idzie dynamiki wzrostu PKB i wydłużenie okresu niezbędnego do przekwalifikowania zasobów pracy
Zmiany zachowań podmiotów gospodarczych	Próba pomocy podmiotom gospodarczym przez zasilanie ich środkami z budżetu	Utrzymanie podmiotów gospodarczych w przekonaniu, że mogą działać niewiele zmieniając, wspomagane przez budżet
Zmiany wydajności	Stymulowanie wydajności przez inwestycje w kapitał trwały bez oswobodzenia (uruchomienia) rezerw prostych	Inwestycyjny rozwój w pierwszej fazie transformacji jest z pewnością czynnikiem ograniczającym głębokość spadku produkcji, jednak utrwała na niskim poziomie wydajność. Wskaźniki wykazują wzrost wydajności, ale wynika on z poprawy stanu uzbrojenia miejsc pracy, nie zaś podniesienia wydajności i wykorzystania wolnego czasu
Inwestycje	Finansowanie inwestycji z budżetu	Rozrzutność inwestycyjna, czynnik ograniczający restrukturyzację
Rozwój kapitału ludzkiego	Brak stymulacji do poprawy wydajności i jakości pracy jednostek badawczo-rozwojowych i akademickich	Sprzyja uelastycznieniu rynku pracy i podnosi wydajność

Źródło: J. Niemiecki, K. Żukrowska, *Konkurencja a transformacja w Polsce. Wybrane aspekty polityki gospodarczej*, Wyd. SGH, Warszawa 2004, s. 41.

tywność i konkurencyjność, tworząc jednocześnie sprzyjające warunki do wzrostu poziomu życia, ogólnospołecznego dobrobytu czy bogactwa narodowego¹².

Wnioski

Obecnie możemy zauważyć tendencję do wzajemnego oddziaływania różnych systemów gospodarczych w ramach rynkowej gospodarki światowej. Poszczególne kraje starają się przejąć i zaadaptować pozytywne elementy z poszczególnych modeli gospodarczych. Są to rozwiązania o charakterze systemowym, które w długim okresie mogą przyczynić się do wysokiego tempa wzrostu gospodarczego oraz wysokiej konkurencyjności gospodarki na rynkach międzynarodowych.

Budowanie konkurencyjności powinno więc opierać się na wzmocnieniu sił rynkowych przez deregulację i tworzenie stabilnych warunków makroekonomicznych. Istotnym elementem jest także odciążanie rządu i zwiększanie jego efektywności przez wzmacnianie sił rynkowych i przekazywanie zadań kontrolnym czynnikiem pozarządowym, łączeniu uczestników prywatnych i publicznych, umacnianiu solidarności społecznej, budowaniu sieci polityk sektorowych. Kolejnym elementem przyczyniającym się do poprawy konkurencyjności jest integrowanie rynku w efektywne systemy instytucjonalne w celu optymalizowania potencjału rozwoju ekonomicznego i przeciwdziałania destruktywnym tendencjom gospodarki rynkowej (polityka społeczna i ochrona środowiska). Ale nie można zapominać, że budowa konkurencyjności systemowej jest również zadaniem transformacji społecznej polegającej na wzmocnieniu zdolności samoorganizacji społecznej jako warunku wyłonienia się stabilnych struktur społecznych i skomplikowanych form kierowania¹³.

Bibliografia

- Bossak J., *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki polskiej – ujęcie instytucjonalne*, [w:] H. Podedworny, J. Grabowiecki, H. Wronowski (red.), *Konkurencyjność gospodarki polskiej a rola państwa przed akcesją do Unii Europejskiej*, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2000.
- Bossak J., *Systemy gospodarcze a globalna konkurencja*, Wyd. SGH, Warszawa 2006.
- Dołęgowski T., *Promocja konkurencyjności międzynarodowej a perspektywy współpracy regionalnej między Polską a krajami bałtyckimi*, Zeszyty Naukowe Kolegium Gospodarki Światowej, z. 11, Wyd. SGH, Warszawa 2001.
- Dołęgowski T., *Konkurencyjność instytucjonalna i systemowa w warunkach globalizacji gospodarki. Implikacje dla sektora usług*, Wyd. SGH, Warszawa 2002.

¹² A. Roman, *Transformacja systemowa a konkurencyjność gospodarki*, [w:] H. Podedworny, J. Grabowiecki, H. Wronowski, *Konkurencyjność gospodarki polskiej a rola państwa przed akcesją do Unii Europejskiej*, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2000, s. 56.

¹³ J. Meyer-Stamer, *op. cit.*

- Jones C., *Déjà dix ans*, Problèmes économiques, 10 Novembre 1999.
- Kloten N., *Die Transformation von Wirtschaftsordnungen: theoretische, phänotypische und politische Aspekte*, Mohr, Tübingen 1991.
- Krugman P., *Competitiveness – A Dangerous Obsession*, [w:] *Competitiveness – An International Economic Reader*, Foreign Affairs, New York 1994.
- Meyer-Stamer J., *Konkurencyjność systemowa*, Gospodarka Narodowa, nr 3/1996.
- Niemiecki J., Żukrowska K., *Konkurencja a transformacja w Polsce. Wybrane aspekty polityki gospodarczej*, Wyd. SGH, Warszawa 2004.
- Roman A., *Transformacja systemowa a konkurencyjność gospodarki*, [w:] H. Podedworny, J. Grabowiecki, H. Wronowski (red.), *Konkurencyjność gospodarki polskiej a rola państwa przed akcesją do Unii Europejskiej*, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2000.
- Szomburg J., *Polska wobec wyzwań rozwojowych i integracyjnych*, Wyd. Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2003.

Systemic competitiveness of national economy

Summary

Systemic competitiveness is playing an increasingly greater role in international competitiveness, testifying to attractiveness of systemic and regulation standards of economic activity, efficiency of public institutions and cultural competitiveness. The author points out that competitiveness should be based on reinforcement of market forces through deregulation and creating stable economic conditions. An important factor is relieving the government and increasing its effectiveness by delegating supervision to non-governmental bodies, combining private and public participants, reinforcing social solidarity and constructing the network of sector policies.